

ОЗНАКИ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 2(25), с. 154–156

Досліджуються головні тенденції розвитку і зміни, які відбуваються в політичній системі України, а також здійснюється аналіз основних аспектів і характеристик перебігу політичних подій держави в перехідний період її розвитку. Аналізується реалізація основних конституційних повноважень інститутів органів влади та втілення на основі демократичних принципів державотворення.

Невід'ємною стороною політичної реальності виступає політичний процес, який розкриває специфічні риси і грані політичної сфери суспільного життя. У найзагальнішому вигляді він характеризує взаємодію політичних і соціальних структур суспільства, ту площину політики, де виконуються ролі й функції головних суб'єктів і носіїв політичної влади. При цьому політичний процес розкриває зміст не тільки конституційних, а й нормативних, або офіційно бажаних, реально існуючих фактів і явищ, що склалися на перетині соціального і політичного життя. Політичний процес — це рух, динаміка, еволюція політичної системи, зміна її стану в часі і просторі. Це сукупність дій, інституціоналізованих і неінституціоналізованих суб'єктів щодо здійснення своїх специфічних владних функцій, що ведуть до трансформації і розвитку (занепаду) політичної системи суспільства. Усі форми політичної поведінки суб'єктів політики в остаточному підсумку поєднані однією й тією самою внутрішньою потребою самозбереження — впливати на політичні рішення, які приймаються державною владою.

Сучасну теорію політичних процесів розробляють В. Бабкін, В. Горбатенко, І. Курас, В. Куценко, А. Лузан, О. Мироненко, М. Михальченко, М. Мокляк, Ю. Римаренко, Ф. Рудич, В. Цветков, Ю. Шемшученко та інші дослідники. Взаємозв'язок політичної теорії і теорії права, конституційного права та українського національно-державного будівництва розглядається в працях В. Авер'янова, О. Бабкіної, В. Бебика, М. Вівчарика, О. Картунова, О. Костенка, І. Кресіної, В. Погорілкі, В. Степаненка, В. Якушика та деяких інших суспільствознавців. Чималий інте-

рес до вищенаведених напрямів досліджень виявляють російські та західні вчені і політики. Проте комплексних досліджень сучасного політичного процесу в Україні, як специфічної галузі діяльності людей, в якій діють політичні відносини та ідеї, інститути (державна, політичні партії, інші громадські організації тощо), як процесу генерування, реалізації політичних цілей за певних історичних умов, на жаль, обмаль.

Так, політичний процес в нашій країні — це багатовимірне і динамічне явище, яке, з одного боку, зумовлює необхідність розгляду багатьох параметрів при спробі виділити їх внутрішню специфіку. З другого — безперервність і безкінечність процесу становлення політичної системи як однієї з ключових характеристик транзитного періоду, що потребує усвідомленого вибору параметрів для аналізу (причому, на різних етапах історичного розвитку домінуючими можуть бути різні ознаки).

Для України, як однієї з країн, що недавно стала на шлях демократичних перетворень, першочергове значення має питання спроможності інститутів демократії витримати випробування часом, вистояти в політичних конфліктах і кризах. Значною мірою це залежить від типу політичного режиму, що утворився в країні.

Основними ознаками сучасного політичного процесу України є:

- конституційні ознаки (виборність найважливіших органів політичної влади, юридична рівність громадян, гарантії прав меншості, багатопартійність і т. д.);
- процесуальні ознаки (транзитивність, розбудова демократичної держави і т. д.);

- режимні ознаки, тобто ознаки, що стосуються безпосередньо способів здійснення влади (електоральність, обмежена конкурентність політичного процесу, авторитарність у розв'язанні деяких проблем, домінування виконавчої влади, безконсенсусний тип вирішення політичних конфліктів і т. д.).

Щодо визначення типу політичного режиму в Україні існує велика кількість думок, але компромісним шляхом у вирішенні суперечностей навколо цього питання є спроба зіставити кілька відомих політичній науці типологій політичних режимів. Український політичний режим є однією з модифікацій неопатримоніального політичного режиму. Неопатримоніалізм — це своєрідний симбіоз деяких елементів традиційного суспільства і сучасної держави. Внаслідок цього неопатримоніальним режимам притаманна невідповідність між “зовнішнім фасадом” сучасної держави (наявність конституції, писаного права, парламентсько-партійних інституцій, системи виборів та ін.) і внутрішньою логікою її функціонування, що є цілком патримоніальною. Так, для України характерна персоналізація влади, коли для політичної самоідентифікації мас головним є не політичні програми, а особистість політичного лідера. Іншою ознакою неопатримоніалізму в Україні є клієнталізм, або патронажні відносини, — це поширення етнічних, регіональних, сімейно-родинних та подібних зв'язків на політичну сферу. Розподіл посад, міністерських портфелів, пільг тощо здійснюється саме за такими критеріями. Наслідком таких відносин є високий рівень корупції, що нині один з найважливіших шляхів і механізмів досягнення політичних та інших цілей.

Політичний процес в Україні виявляє такі неопатримоніальні ознаки:

- по-перше, основним агентом політичного процесу в Україні є держава, котра існує не поряд з суспільством, а над ним;
- по-друге, провідне місце в системі державного управління посідають представники бюрократичного корпусу (в Україні це віднайшло свій відбиток в існуванні “партії влади”, що зосереджена навколо президента, і стосунки в якій будуються знову ж таки за принципом клієнталізму);
- по-третє, у політичній грі переважають ті партії, організації, що підтримують уряд, і нарешті, в українському суспільстві, як і в будь-якому неопатримоніальному суспільстві, сучасні форми громадянського зв'язку

співіснують з численними традиційними і напівтрадиційними формами.

Якщо ж поглянути на динаміку політичного процесу в Україні, то політичну історію України за характером реалізації владних повноважень умовно можна поділити на два етапи: перший — до 2004 р.; другий — період після 2004 р. Відповідно модифікації, що мали місце, стосувалися, по-перше, інституціональних перетворень, а по-друге — логіки політичних процесів і боротьби.

Для кінця першого періоду була характерною значна плюралізація політичної системи, що стала основою для персоніфікації політики і пов'язаної з нею слабкості політичних партій. Нині, з одного боку, рівень підтримки тієї або іншої політичної сили прямо залежить від популярності і електоральної привабливості її лідера. З другого боку — поширена практика створення деякими популярними політиками партій “під себе”. Негативи такої тенденції пов'язані насамперед з гальмуванням процесів політичної структуризації українського суспільства і розвитку політичної культури участі та політичної свідомості. Групування навколо певної особистості часто призводить до виникнення великої кількості виборчих проектів з метою популяризації лідера, а також свідомого чи несвідомого відтягування електорату з інших партій [5; 6].

Плюралізація як така створила умови для істотного переформатування електоральної географії України, оскільки загальні зміни політичного процесу в країні яскраво відобразилися на його регіональній політиці. Таким чином, сутність політичного процесу в Україні вбачається у природному, еволюційному досягненні суспільно корисного балансу між політичним впливом кожного з його суб'єктів. Це потребує визначення пріоритетності дій окремого суб'єкта на кожному етапі політичного процесу.

Отже, сучасному політичному процесу в Україні притаманні дві тенденції:

- з одного боку, відбувається процес формування громадянського суспільства, стан якого визначається взаємодією багатьох факторів, серед яких важливе місце посідає: а) забезпечення свободи особистості та власної ініціативи; б) відповідальність за наслідки власної дії; в) здатність індивіда до громадського співробітництва заради індивідуальної та спільної вигоди та миру [1, 43]. Цей процес вимагає творення адекватної такому суспільству не лише соціально-політичної системи [2, 96], а й політичної

культури, здатної засвідчити участь українського народу в загальноцивілізаційному процесі людського поступу, характерною ознакою якого є орієнтація на гуманізм;

- з другого боку, триває процес формування національної держави, теоретико-методологічним підґрунтям якого виступає національна ідея. Проблемі становлення національної ідеї, інтерпретаціям її мети та засобів досягнення в сучасних історичних умовах присвячено праці багатьох науковців. Так, О. І. Семків зазначав, що саме “національна ідея відображає глибинний рівень національної свідомості, сукупність ціннісних настанов нації, спрямування мислення народу”, вона є “найбільш простою і доступною формою соціального об’єднання людей”, а тому виступає “чинником життєствердження нації як дієвого учасника політичного життя”, вона — “складова політичної культури нації, вона виражає намір окремих осіб і груп зробити найкращі риси народу керівним принципом діяльності” [3, 77, 78].

Своєрідність політичного процесу в Україні залежить від офіційного статусу його суб’єктів, особливостей конституційного та законодавчого розподілу між ними владних повноважень, так само, як і від впливовості їхніх суспільно-політичних сателітів як джерел рекрутування кадрів. Такими є органи виконавчої і законодавчої влади, судова влада як арбітр, партії, суспільно-політичні рухи й організації і, звісно ж, засоби масової інформації. Це показник продуктивності політичної системи і, як наслідок, результативності загальнополітичного та окремополітичних процесів.

Отже, політичний процес у сучасній Україні, який репрезентує стан реалізації демократичних принципів побудови державної влади, далекий від ідеального стану. Відсутність консенсусу у цілях і засобах політичної дії, зокрема у прийнятті політичних рішень, призупиняє розвиток політичної системи, навіть враховуючи нагальні потреби всередині країни. Очевидним стає, що лише шляхом модернізації існуючої політико-соціальної системи можливим є її приведення у відповідність до європейських стандартів.

Література

1. Карась А. Ф. Громадянське суспільство і національна культура // Гуманізм та утвердження громадянського суспільства в Україні: Вісн. Львів. ун-ту. Серія сусп. наук. Вип. 32. — Л., 1995. — С. 43–50.
2. Шведа Ю. Р. Політична система і проблеми гармонізації соціально-політичних відносин в Україні // Гуманізм та утвердження громадянського суспільства в Україні: Вісн. Львів. ун-ту. Серія сусп. наук. Вип. 32. — Л., 1995. — С. 94–99.
3. Семків О. І. Гуманізм української національної ідеї // Гуманізм та утвердження громадянського суспільства в Україні: Вісн. Львів. ун-ту. Серія сусп. наук. Вип. 32. — Л., 1995. — С. 76–84.
4. Крисаченко В. С., Степико М. Т., Власюк О. С. та ін. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / За ред. В. С. Крисаченка. — К.: НІСД, 2004. — 656 с.
5. Чебаненко О., Шрамович В., Ковриженко Д., Колодяжна Н. Консолідована демократія: перспективи для України // Часопис “Парламент”. — К., 2008. — № 1. — С. 24–38
6. Теобальд Р. Патримониализм // Альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций. — Х.: Константа, 2004. — Вып. 2. — С. 141–152.

Політичний процес є однією з центральних категорій політичної науки і являє собою багатоаспектну проблему, що потребує ретельного теоретичного обґрунтування. На сучасному етапі ефективність правової системи та створені нею рамки функціонування політичної системи доволі низькі, що робить значно вужчим критерій відкритості та ефективності політичних процесів у державі.

Политический процесс — одна из центральных категорий политической науки и являет собой многоаспектную проблему, требующую детального теоретического обоснования. На современном этапе эффективность правовой системы и созданные ею рамки функционирования политической системы довольно низкие, что делает намного уже критерий открытости и эффективности политических процессов в государстве.

The political process is one of the central categories of political science, a multi-issue that requires careful theoretical study. At present, the effectiveness of the legal system and its functioning frameworks of political system are rather low, that makes significantly lower the criterion of openness and effectiveness of political processes in the country.

Надійшла 18 квітня 2010 р.